

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0825U001953

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 26-05-2025

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Попова Катерина Віталіївна

2. Kateryna V. Popova

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 011

Назва наукової спеціальності: Освітні, педагогічні науки

Галузь / галузі знань: освіта

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Освітні, педагогічні науки

Дата захисту: 20-05-2025

Спеціальність за освітою: «Історія», «Середня освіта. (Історія)»

Місце роботи здобувача: Рівненський НВК загальноосвітня школа I-III ступенів ліцей № 19

Код за ЄДРПОУ: 22556979

Місцезнаходження: , Рівне, Рівненський р-н., 33024, Україна

Форма власності:

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 8107

Повне найменування юридичної особи: Рівненський державний гуманітарний університет

Код за ЄДРПОУ: 25736989

Місцезнаходження: вул. Степана Бандери, буд. 12, Рівне, Рівненський р-н., 33028, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Рівненський державний гуманітарний університет

Код за ЄДРПОУ: 25736989

Місцезнаходження: вул. Степана Бандери, буд. 12, Рівне, Рівненський р-н., 33028, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 14.25.09, 14.09.25, 03.01.45

Тема дисертації:

1. Полікультурний підхід у змісті підручників із всесвітньої історії для 7-8 класів (1991–2021 рр.).
2. Multicultural approach in World History textbooks for grades 7-8 (1991–2021).

Реферат:

1. У дисертації на методологічному, теоретичному та практичному рівнях досліджено застосування впродовж 1991–2021 рр. полікультурного підходу в змісті підручників із всесвітньої історії для 7-8 класів. Світ відмінностей, який останніми десятиліттями усталився внаслідок процесу глобалізації, актуалізував завдання підготовки здобувачів освіти до життєдіяльності в сучасній реальності. Реалізація цієї мети актуалізується із врахуванням багатоетнічного та поліконфесійного складу громадян України, завданням мінімізації ризиків протистояння її громадян на етнічному / конфесійному ґрунті, а також євроінтеграційним курсом держави. Запорукою досягнення органічної інтеграції здобувачів освіти в простір соціокультурних відмінностей й розмаїття є формування їх полікультурної компетентності. Основоположна ідея дисертаційного дослідження полягає в тому, що застосування полікультурного підходу в процесі навчання історії, формування полікультурної компетентності здобувачів освіти є імперативом їхньої підготовки до життєдіяльності в світі соціокультурного розмаїття, засобом гармонізації взаємодії з представниками Інакшостей. Використання полікультурного підходу в освітньо-виховному процесі закладів

загальної середньої освіти трактується запорукою врегулювання низки суперечностей різних рівнів (у тому числі соціально-політичному, теоретичному та емпіричному), що сприятиме зростанню ефективності їх функціонування. Навчальні програми трактуються в дисертації нормативно-правовими документами, які визначають зміст шкільного курсу всесвітньої історії і означають події, які, з одного боку, відповідали дискурсу полікультурного підходу, з другого, могли використовуватися авторами підручників для формування полікультурної компетентності здобувачів освіти. Доведено, що цьому сприяв методологічний плюралізм, зокрема – використання в процесі підручникотворення, поруч із формаційним, цивілізаційного підходу. Передумовою формування полікультурної компетентності учнів / учениць інтерпретовано врахування авторами підручників системоутворюючого потенціалу культури, застосування дискурсу соціально-культурної історії та знайомство учнів/учениць із різними історичними типами культури. У дисертації визначено етапи просування вітчизняної історичної та педагогічної думки до застосування в освітньо-виховному процесі полікультурного підходу. Констатовано факт фіксації уваги на вітчизняній історії в роки становлення в Україні національної школи, витіснення всесвітньої історії на манівці переосмислення минувшини в перші роки її демократичного транзиту. Дослідження категоріального апарату спонукало трактувати полікультурну компетентність такою, яка формується в результаті поєднання складових громадянської та соціальної, а також культурної компетентностей. У дисертації сформульовані авторські інтерпретації понять «полікультурний підхід» та «полікультурна компетентність», визначено їх структурно-логічні схеми. Також визначено світоглядні засади, на яких авторами підручників мають репрезентуватися форми взаємодії представників різних соціокультурних самостей. У роботі представлена авторська інтерпретація періодизації навчальних програм із всесвітньої історії, визначені ті знання, які сприяють формуванню полікультурної компетентності учнів/учениць 7-8 класів у процесі вивчення всесвітньої історії. Вони слугують критеріями, за якими здійснено аналіз підручників. На основі проведеного аналізу визначено те, що передумовою покликання вітчизняних учених і авторів підручників до полікультурного підходу стали популяризація в Україні принципу толерантності, відмова від методологічного монізму та започаткований курс держави на євроінтеграцію. У роботі констатовано, що навчальним програмам із всесвітньої історії характерні поєднання формаційного та цивілізаційного підходів, християно- та європоцентризми. Домінуючими в них, незважаючи на рік запровадження, залишалися політичні та соціально-економічні аспекти історії, що перешкоджало послідовному застосуванню авторами підручників полікультурного підходу. Рівночасно цьому сприяла регламентація програмами вивчення низки тем, які тією чи іншою мірою відображали взаємодію представників Інакшостей. На основі проведеного аналізу констатовано, що в більшості підручників, за яким здійснювалося навчання всесвітньої історії здобувачами освіти 7-8 класів у 1991–2021 рр., полікультурний підхід простежується фрагментарно. У роботі досліджено відображення в параграфах підручників різних форм взаємодії Інакшостей. Встановлено, що у текстовому компоненті переважає конфліктологічний дискурс. У дисертації констатоване недостатнє відображення в підручниках позаекономічної взаємодії Інакшостей, їхніх взаємовпливів, запозичень зокрема. Рівночасно сформульований висновок про те, що текстовим компонентам підручників в цілому властиве сприяння формуванню полікультурної компетентності здобувачів освіти.

2. The dissertation examines at the methodological, theoretical, and practical levels the application of the multicultural approach in the World History textbooks for grades 7-8 in 1991–2021. The world of differences, which became established in recent decades as a result of the globalization process, has made relevant the task of preparing students for life in the modern reality. The implementation of this goal is urgent taking into account the multiethnic and multi-confessional composition of Ukraine's population, the task of minimizing the risks of confrontation between country's citizens on ethnic/confessional grounds, as well as the European integration course of the country. The key to achieving organic integration of students into the space of social and cultural differences and diversity is the formation of their multicultural competence. The fundamental idea of the dissertation research is that the application of a multicultural approach in the process of teaching History, the formation of multicultural competence of students is an imperative for their preparation for life in a world of social and cultural diversity, a means of harmonizing interaction with representatives of Otherness. The use of the

multicultural approach in the educational process of secondary education institutions is interpreted as a guarantee of resolving a number of contradictions at different levels (including socio-political, theoretical, and empirical), which will contribute to increasing the efficiency of their functioning. The educational programs are interpreted in the dissertation as regulatory documents that determine the content of the school course of World History and designate events that, on the one hand, corresponded to the discourse of a multicultural approach, and on the other hand, could be used by textbook authors to form multicultural competence of students. The research proves that this was facilitated by the methodological pluralism, in particular, the use of a civilizational approach in the process of textbook creation, along with a formative one. The dissertation identifies the stages of the advancement of domestic historical and pedagogical thought to the application of the multicultural approach in the educational process. The study of the categorical apparatus prompted us to interpret the multicultural competence as one that is formed as a result of a combination of components of civic and social, as well as cultural competences. The dissertation formulates the author's interpretations of the concepts of "multicultural approach" and "multicultural competence", and defines their structural and logical schemes. The thesis also defines ideological principles on which the authors of textbooks should represent the forms of interaction of representatives of different social and cultural identities. The paper presents the author's interpretation of the periodization of World History programs, and identifies the knowledge that contributes to the formation of the multicultural competence of students in grades 7-8 in the process of studying World History. They serve as criteria for the analysis of textbooks. Based on the conducted analysis, the thesis determines that the prerequisite for the use by domestic scientists and textbook authors of the multicultural approach was the popularization of the principle of tolerance in Ukraine, the rejection of methodological monism, and the course for European integration initiated by the government. The paper states that the World History educational programs are characterized by a combination of formational and civilizational approaches, Christian- and Eurocentrism. Taking into account the conducted analysis, the thesis states that in most textbooks used to teach World History to students in grades 7-8 in 1991-2021, the multicultural approach is traced fragmentarily. The studied textual components of the textbooks prove the insufficient representation of Otherness in the regional culture of Europe, and therefore the cultural components of European regional culture. The paper examines the reflection of various forms of interaction of Otherness in textbook paragraphs. It was established that the text component is dominated by conflictological discourse. Stories about empires often do not reflect various forms of interactionism of representatives of different peoples and religions. Stories about examples of compromises on religious grounds are often not accompanied by those explanatory comments that would contribute to a better understanding of their social and political significance by students. The dissertation states that textbooks do not adequately reflect the non-economic interaction of Otherness, their mutual influences, and borrowings in particular. At the same time, the conclusion is made that the text components of textbooks as a whole contribute to the formation of multicultural competence of students.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- 1. Попова К. Відображення взаємодії культур та народів у підручниках з всесвітньої історії для 7 класу (1995–2020 рр.). Педагогічна наука і освіта XXI століття. 2024. № 3. С. 292–305. URL: <http://surl.li/bkfmxm>

- 2. Попова К. Теоретичні засади реалізації полікультурного підходу в процесі вивчення історії здобувачами загальної середньої освіти. Інноватика у вихованні. 2024. Випуск 19. С. 233–241. URL: <http://surl.li/phpkgj>
- 3. Попова К. «Загублені»: Крим та кримські татари у змісті шкільної історичної освіти. Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. 2022. Випуск 14. С. 135–144. URL: <http://surl.li/hbxwqg>
- 4. Попова К. Нормативно-правові акти України про загальноосвітню школу: витоки полікультурної компетентності. Інноватика у вихованні: збірник наукових праць. 2022. Випуск 15. С. 330–339. URL: <http://surl.li/qrcgpy>

Наукова (науково-технічна) продукція: методичні документи

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Гон Максим Мойсейович

2. Maksym M. Hon

Кваліфікація: д. політ. н., професор, 23.00.05

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Рівненський державний гуманітарний університет

Код за ЄДРПОУ: 25736989

Місцезнаходження: вул. Степана Бандери, буд. 12, Рівне, Рівненський р-н., 33028, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Акімова Ольга Вікторівна

2. Olha V. Akimova

Кваліфікація: д.пед.н., професор, 13.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-6988-6258

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Код за ЄДРПОУ: 02125094

Місцезнаходження: вул. Острозького, буд. 32, Вінниця, Вінницький р-н., 21100, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Малієнко Юлія Борисівна

2. Yuliia B. Malienko

Кваліфікація: к. пед. н., старший науковий співробітник, 13.00.02

Ідентифікатор ORCID ID: 0009-0006-6818-4215

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

Код за ЄДРПОУ: 02141221

Місцезнаходження: вул. Богдана Хмельницького, буд. 10, Київ, 01030, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія педагогічних наук України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Генсіцька-Антонюк Наталія Олександрівна

2. Natalia A. Hensits'ka-Antonyuk

Кваліфікація: к. пед. н., доц., 13.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-5845-8343

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Рівненський державний гуманітарний університет

Код за ЄДРПОУ: 25736989

Місцезнаходження: вул. Степана Бандери, буд. 12, Рівне, Рівненський р-н., 33028, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Бондар Ірина Володимирівна
2. Iryna V. Bondar

Кваліфікація: к. пед. н., 13.00.02

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-2005-8141

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Рівненський державний гуманітарний університет

Код за ЄДРПОУ: 25736989

Місцезнаходження: вул. Степана Бандери, буд. 12, Рівне, Рівненський р-н., 33028, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Петренко Оксана Борисівна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Петренко Оксана Борисівна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Гудовсек Оксана Анатоліївна

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна